

Prof. dr hab. Beata Przyborowska
Wydział Filozofii i Nauk Społecznych
UMK w Toruniu

Toruń, 15.10. 2021

Recenzja

rozprawy doktorskiej Pani Mgr Anny Englert - Bator pt. Postawy studentów wobec naruszania uczciwości akademickiej

Przywoływanie wartości, ich rozpoznawanie, przeżywanie i urzeczywistnianie wymaga odpowiadających im form, które wchodzi w skład kultury symbolicznej danej społeczności, w tym akademickiej. Obejmują różne sfery, m.in. język, ale i symboliczne przestrzenie i sytuacje, przedmioty i postawy. Zatem te sfery, w których przejawia się również kultura danej uczelni. Na ile sprzyja ona w swych różnych jej elementach przywoływaniu wartości wyższych, respektowania i egzekwowania czy istnieje w niej język, który umożliwiłby porozumienie i instrumenty ich wyrażania to jest zasadnicza kwestia do rozwiązania przez społeczność akademicką. Istnieje silna i pilna potrzeba aby przemyśleć formy prezentacji wartości oraz ich poznania, przeżywania i demonstrowania przez studentów którzy funkcjonują w nowej, ciągle zmieniającej się rzeczywistości, o czym dobitnie świadczy niniejsza praca.

Autorka w niniejszej dysertacji podejmuje ważny, nieustannie aktualny ale i złożony oraz trudny do rozwiązania problem związany z postawami wobec nieuczciwości akademickiej. Problem ten ma wymiar globalny ale również zakorzeniony jest w kontekście lokalnym, społeczno-kulturowym danego społeczeństwa, środowiska, instytucji.

Autorka w dysertacji podkreśla, że problem uczciwości nauki ma priorytetowe znaczenie dla wewnętrznej spójności i integralności nauki, ale pośrednio również dla podtrzymania jej wiarygodności i zaufania społecznego. Uniwersytet jest instytucją predysponowaną również do kultywowania i przestrzegania wysokich standardów etycznych.

Debata na ten temat i badania trwają na całym świecie ale wraz z możliwościami, jakie dają nowe technologie ciągle i na nowo stawia się problem do analizy w kontekście przyczyn

nieuczciwości w sferze edukacji, rozpoznania jej przyczyn, działań oraz form profilaktyki. Pandemia dodatkowo przyczyniła się do zajęcia się tym problemem w szybszym tempie niż dotychczas. Naprzeciw tym oczekiwaniom wychodzi niniejsza dysertacja, zarówno ukazując tradycyjne do tego podejście, jak wyzwania nowoczesności. W sposób niezwykle pogłębiony podchodzi do problemu.

W niniejszej dysertacji została podjęta próba poznania i zrozumienia prawidłowości funkcjonowania wartości uczciwości w życiu jednostki oraz grupy w kontekście procesu edukacji. Badaniu poddane zostały postawy wobec naruszania uczciwości akademickiej wśród studiującej młodzieży.

Praca licząca 408 stron i składa się klasycznie z trzech części: teoretycznej, metodologicznej oraz wyników badań, podsumowania, zakończenia, bibliografii wraz ze wzorami narzędzi badawczych. W pierwszej części pracy zawarto teoretyczne podstawy pracy. Przybliżono kluczowe dla problematyki teorii związane z nieuczciwością akademicką oraz postawami. Część druga składa się z prezentacji metodologii badań własnych. W trzeciej omawiane są uzyskane wyniki z badań empirycznych.

Rozprawa stanowi wyczerpującą prezentację analizowanych i przyjętych w badaniach teorii oraz konstruktów teoretycznych. Zawiera szeroko zakrojoną problematykę badawczą oraz wielostronną przeprowadzoną z powodzeniem analizę i interpretację obszernego materiału badawczego.

Pierwszą część pracy rozpoczyna rozdział pierwszy pt. *Problematyka uczciwości i nieuczciwości akademickiej w systemie edukacji*. Charakteryzuje się on wszechstronnym omówieniem literatury przedmiotu na temat wartości uczciwości w kontekście edukacji akademickiej. Autorka analizuje zjawisko nieuczciwości akademickich z wielu perspektyw. Analiza przedmiotu badań zarówno w wymiarze globalnym jak i regionalnym została uzupełniona licznymi danymi faktograficznymi i egzemplifikacjami. Zawarto w niej również wybrane koncepcje teoretyczne dotyczące problematyki nieuczciwości akademickiej. Analizowano problem łamania uczciwości akademickiej w warunkach nauki online. Ciekawie skonstruowano paragrafy ukazujące genezę zachowań oraz jej różne typologie i tzw. „pomocę” ułatwiające naruszanie uczciwości akademickiej.

W rozdziale przedstawiono stan badań dotyczący badanego zjawiska. Mocną stroną tej części pracy jest wykorzystanie licznej literatury zarówno polskiej jak i zagranicznej. Autorka w ten sposób ukazała problem jako uniwersalny, transkulturowy i dotyczący całej społeczności akademickiej. Autorka ukazała swoje dociekania i poszukiwania w tym zakresie, wykazując się dużą znajomością podjętej problematyki. Interesujące i inspirujące rozważania

zawarto również w paragrafie „*Predyktory i uwarunkowania naruszania uczciwości akademickiej*”. Całość rozdziału wieńczy opis działań na rzecz wzmocnienia uczciwości akademickiej. Ukazano interesujące a co ważne skuteczne metody radzenia sobie z tą sytuacją oparte na rzetelnych badaniach i praktyce akademickiej. Pomimo pozytywnej oceny tego rozdziału chciałbym zwrócić uwagi na pewne drobne mankamenty. Na s. 23 dwukrotnie pojawiają się te same i tak samo brzmiące wnioski z badań D. Jones. Na s. 23 jest chyba błąd “[...] częściej do oszustw przyznawali się mężczyźni szczególnie niezamężni (ale może się myłę), chodzi o niezonatych? W tekście pojawiło się kilka zbitek słownych. Brakuje też mi w tym rozdziale szerszego omówienia pracy A. Gromkowskiej – Melosik i prac Z. Melosika. W odniesieniu do rysunków, brakuje w źródłach daty dostępu do internetu.

Rozdział drugi został poświęcony w całości problematyce postaw. Przedstawiono w nim rozumienie pojęcia postawa, opis jej komponentów oraz właściwości. Zaprezentowano charakterystykę postaw. Wskazano na regulacyjną funkcję postaw w kształtowaniu ludzkich zachowań związanych również z nieuczciwością. Podkreślono wagę zmiany postaw. Szczególnie istotną częścią tego rozdziału jest prezentacja badań nad postawami wobec naruszania uczciwości akademickiej w literaturze światowej. Trochę niedoreprezentowana jest strona polska analiz dotyczących nieuczciwości akademickiej. Pomimo iż Autorka stwierdza „dostępna literatura z zakresu pedagogiki i psychologii społecznej nie zawiera informacji o aktualnych polskich badaniach naukowych nad postawami młodzieży wobec naruszania uczciwości akademickiej” to jednak jest to chyba zbyt duże uogólnienie.

Podsumowując część teoretyczną stwierdzam, że Autorka posiada szeroką, wiedzę w zakresie podjętej problematyki. Potrafi sprawnie operować nią w celu aplikacji różnych koncepcji do wyjaśnień zjawisk edukacyjnych. Każde zagadnienie podjęte w tej części pracy zostało dokładnie przeanalizowane. Autorka definiuje niemal każde pojęcie, wprowadza liczne kategorie pojęciowe, które pozwalają czytelnikowi zarówno pogłębić wiedzę na temat problematyki podjętej w pracy, jak i zobaczyć w szerszej perspektywie podjęte w dysertacji zjawisko. Dbłość o szczegóły, ciągłe poszukiwania i pogłębienie tematów ukazuje jak poważnie Autorka podeszła do problemu.

Część druga pracy ma wymiar metodologiczny. Przedstawiono w niej obszerne założenia metodologiczne badań własnych. Rozdział pierwszy zawiera opis i uzasadnienie podjętych badań nad postawami wobec nieuczciwości akademickiej wśród młodzieży studenckiej. Zawarto w nim cele i przedmiot badań, pytania i hipotezy badawcze, zmienne oraz odpowiadające im kategorie i wskaźniki. Przedstawiono techniki badawcze, z opisem procedur trafności i rzetelności. Zawarto w nim opis badanej próby, dość ogólnikowe i

niezbyt klarowne uzasadnienie jej doboru oraz opis procedury i organizacji badań. Wartościową część pracy stanowi opis narzędzi badawczych oraz badań pilotażowych, które służyły m.in. weryfikacji rzetelności i trafności stworzonego autorskiego narzędzia do badania postaw wobec naruszania uczciwości akademickiej.

Nie ukrywam, że z podziwem przyjąłam tak szeroko zakrojoną problematykę badawczą jednocześnie z pewną obawą czy Autorka podoła postawionym przez siebie zadaniom. Jednak z dużą satysfakcją odnotowałam fakt, że Autorka świetnie radzi sobie z materiałem badawczym oraz statystyczną, zaawansowaną analizą. Nie ustrzegła się jednak w pracy pewnych mankamentów natury merytorycznej. Przedmiot badań nie został dostatecznie sprecyzowany: uczciwość studencka czy postawy wobec nieuczciwości to dwie różne zmienne, zwłaszcza że zmienną zależną są komponenty postaw wobec naruszania uczciwości akademickiej.

Podczas przygotowania pracy do druku warto najpierw pokazać metodę i narzędzie pomiarowe a potem próbę i organizację badań (to na końcu). Niezbyt jasny był dla „nie dobór próby, celowa? losowa? Co stanowiło populację generalną? Pomimo podania wielu definicji metody Autorka nie wskazała własnej metody wykorzystanej w toku gromadzenia materiału badawczego tylko liczne techniki. Na stronie 295 nie dokończono ostatniego zdania w 2 akapicie: „Badania wykazały także, że nabyta wiedza na temat nieetyczności naruszania uczciwości akademickiej....? „, a pewno było to istotne. Na stronie 138 pojawiło się nawiązanie do poprzedniego ustroju „Materialistyczna koncepcja dialektycznej jedności świata...” nie tłumacząca zamiaru badawczego Autorki. Uporządkowania wymagają cele badawcze, które pojawiają się kilkakrotnie w części metodologicznej i nie są spójne ze sobą oraz z problematyką badawczą, mieszczą się one na s. 113, s. 114, s. 115-116, s. 312. Są różnie określane a kategoryzacje nakładają się wprowadzając zamęt.

W trzeciej części pracy zawarto opis wraz z interpretacją wyników badań oraz ich zaawansowaną analizą statystyczną. W oparciu o zastosowaną „Skalę Postaw wobec Naruszania uczciwości Akademickiej” zanalizowano kierunek postaw wobec naruszania uczciwości akademickiej, a także kierunek poszczególnych komponentów zawartych w postawie. Dokonano także analizy spójności komponentów, determinantów społeczno-demograficznych postaw młodzieży wobec nieuczciwości akademickiej. Dużą część zajmują wyniki analizy korelacyjnej, które wskazały czynniki determinujące postawy wobec naruszania uczciwości akademickiej. Nie ukrywam, że część wyników pracy budzi mój szacunek jeżeli chodzi o ilość zmiennych, zastosowanych testów statystycznych, drobiazgowych analiz. Jest przejrzysta i solidnie opracowana. Sądzę jednak, że może warto

byłoby się skupić na ich mniejszej ilości i zastosować bardziej pogłębione analizy niż korelować „wszystko ze wszystkim”. Autorka uzyskała bardzo ważne i inspirujące do dociekań poznawczych i aplikacji wniosków.

Kończącą część pracy stanowi dojrzała dyskusja z uzyskanymi wynikami w kontekście poglądów i wyników badań innych autorów i bardzo solidne podsumowanie uzyskanych rezultatów. Świadczy to o dobrym warsztacie metodologicznym i świetnych rokowaniach na przyszłość

W tej części pracy znalazły się również ciekawe postulaty i wnioski z badań. Praktyczny cel badania został również zrealizowany pokazując możliwe działania w tym zakresie. Autorka widzi też sens i potrzebę kontynuacji badań.

Reasumując: pomimo kwestii dyskusyjnych pracę oceniam pozytywnie zarówno w kontekście przedstawionych w niej założeń teoretycznych, jak i metodologicznych oraz warstwy empirycznej. Praca charakteryzuje się oryginalnością podejścia teoretycznego i skonstruowanego narzędzia badawczego, które zostało wystandaryzowane. Wiedza z zakresu podjętej problematyki jest rozległa. Autorka swobodnie porusza się zarówno w obszarze dokonań polskich, jak i zagranicznych w badanym obszarze. Efekty pracy naukowej Pani magister Anny Englert - Bator wskazują na to, że staje się dojrzałym badaczem zjawisk edukacyjnych.

Jednocześnie uprzejmie wnoszę do Rady Naukowej Kolegium Nauk Społecznych Uniwersytetu Rzeszowskiego o wyróżnienie pracy Pani mgr Anny Englert – Bator.

Konkluzja. Uwzględniając wszystkie aspekty opiniowanej pracy stwierdzam, że przedstawiona mi do recenzji praca Pani mgr Anny Englert - Bator w pełni odpowiada wymogom stawianym pracom doktorskim zgodnie z Ustawą z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2017 r., poz. 1789 ze zm.) i wnoszę o dopuszczenie Pani Magister do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Beata Puykowska